

SOKOLIAROM ULETELO UNESCO

[Profit; 01/2017; 11/01/2017; s.: 74,75,76,77,78,79; VLADIMÍR KAMPF ; Zaradenie: Jedinečné dedičstvo]

V správe Organizácie Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru je napísané, že sokolarstvo sa praktizuje v šesťdesiatich krajinách sveta a je spájané s kultúrnym dedičstvom a komunitnou angažovanosťou. V zozname šiestich desiatok krajín by ste však márne hľadali Slovensko. Nie sme v ňom, aj keď slovenské sokolarstvo je v mnohom unikátne a naozaj svetové.

Bolo to 16. novembra 2010, keď pribudlo sokolarstvo ako svetový fenomén do zoznamu nehmotného kultúrneho dedičstva UNESCO. Na náš národný zoznam sa mohlo dostať už skôr. Žiaľ, sokoliari neuspeli. Vec sa má tak, že slovenskí sokoliari sa stále nedostali do zoznamu UNESCO, lebo napriek neúnavnému úsiliu nefigurujú v národnom zozname. Komisia ich totiž už trikrát odmietla.

PÁNI AJ OBYČAJNÍ ĽUDIA. Umenie lovu s dravými vtákmi je staré viac ako štyritisíc rokov. Aj po toľkých tisícročiach sa ním v 21. storočí živia ľudia. "Keby nás nedusila legislatíva a bolo by u nás lepšie podnikateľské prostredie, tak by aj Slováci dokázali viac profitovať z chovu dravcov," mieni prezident Slovenského klubu sokoliarov pri SPK Alojz Kaššák. "Napríklad u nás nie je možné získať dravca z voľnej prírody. Všetky vtáky sokoliarov pochádzajú z umelých odchovov. Väčšinu z nich si naši členovia kúpili v zahraničí. Keby sme ich dokázali legálne odchovať doma, peniažky zostanú na Slovensku a prinesú osoh," vysvetľuje svoj postoj.

Aby nevznikla mýľka, dodá, že väčšinou nejde o žiadne závažné sumy. Aj keď... "Za sokola si môžu dovoliť ponúknuť mercedes jedine arabskí šejkovia, ktorí nevedia, čo s peniazmi. Je to pre nich otázka prestíže," uvádza na pravú mieru expert. Ak im vraj niekto ponúkne unikátneho bieleho sokola, umelo odchovaného kdesi v Holandsku, šejk chovateľa vyplatí tak, že sa väčšine sokoliarov len oči prevráti. "Za tie peniaze by u nás aj tri materské školy vyžili niekoľko rokov. Áno, aj to sa stáva," priznáva A. Kaššák.

Vyčíslit' trhovú hodnotu dravca chovaného v zajatí nie je jednoduché, je to veľmi individuálne. Záleží na tom, ako dokáže chovateľ vtáka vychovať. "U nás je však trh zložený aj z pánov, aj kmánov. Medzi zákazníkov patria študenti, dôchodcovia, podnikatelia, štátni zamestnanci či lesníci. Peňazí nemá nikto na rozdávanie. Zhruba päťsto až sedemsto eur za jedného dravca je suma, na ktorú si väčšina sokoliarov musí našetriť. Možno nepôjdu s rodinou na dovolenku k moru, ale kúpia si sokola. A ten im možno raz uletí a je po peniazoch," usmeje sa.

Dnes sa už, našťastie, dravce sokoliarom až tak často nestrácajú. K dispozícii je technika, pomocou ktorej sa dajú zdarne vyhľadať. Pomáha aj internet. Ak napríklad kdesi v Poľsku nájdú sokola s krúžkom, stačí pár klikov na správnych webových stránkach a dokážu ho pomerne jednoducho identifikovať. Za chvíľu o "záletníkovi" vedia všetky sokoliarske kluby v Európe.

SME V KAŠI. V národných a svetových zoznamoch UNESCO sú už všetci naši susedia. Česká republika, Rakúsko a Maďarsko už dlhšie, teraz pribudne Poľsko. Ale slovenská komisia sokoliarov vyradila už tri razy. Zdôvodňuje to tým, že sokoliarstvo nie je čisto slovenský prvok, že nie je viazané na konkrétny región Slovenska a vraj sa u nás nesokoliarči bez prerušenia. Na tomto vysvetlení trvá aj napriek tomu, že Slovensko sa môže pochváliť prvou základnou školou na svete, v ktorej sa vyučuje sokoliarstvo ako voliteľný predmet. Paradoxné pritom je, že práve slovenskí sokoliari boli jedni z prvých vo svete, ktorí ešte v roku 2006 oslovili komisiu tvoriacu národný zoznam UNESCO a požiadali o zápis. Všetko sa zdalo byť jasné. Koordinátorom v Spojených arabských emirátoch, ktorý podávali návrh na zápis do celosvetového zoznamu, ani len nenapadlo, že by naši neuspeli. Slovenská komisia však vyjadrila názor, že slovenské sokoliarstvo nepatrí do národného zoznamu svetového nehmotného dedičstva.

Dostať sa do národného zoznamu sa sokoliarom napriek opakovaným pokusom nepodarilo, preto muselo Slovensko niekoľko dní pred záverečným termínom stiahnuť nomináciu do svetového zoznamu, čím sme spôsobili menší medzinárodný škandál. "Spojené arabské emiráty nás označili za nedôveryhodnú krajinu a z nominácie sme vypadli," vzdychol si A. Kaššák. Boli sme v kaši.

UNESCO definitívne uzavrie kapitolu sokoliarstva v roku 2018. Kto dovtedy nesplní podmienky, má smolu. "Po troch predošlých neúspechoch sme sa už v roku 2016 o miesto v národnom zozname neuchádzali. Bolo by to opäť mnoho zbytočnej roboty a sklamaní. Komisia je silne naladená proti nám. Jeden z jej členov dokonca v medzinárodnom časopise označil sokoliarstvo za nelegálnu činnosť. Napísal kopu nepráv a nemieni ich ani po našich výzvach korigovať. V tomto roku však urobíme ešte štvrtý pokus o zápis. Ak bude znovu neúspešný, nepomôžeme si a definitívne si zavrieme cestu do sveta," vysvetľuje šéf slovenských sokoliarov. S nepochopiteľným presvedčením sa nedá bojovať ani pomocou dravcov. Byť v zozname je pre našich sokoliarov uznanie a právna ochrana. Prvok UNESCO sa v civilizovaných krajinách nedá len tak označiť za nelegálny, nedá sa zrušiť či do neho neodborne zasahovať. Tak, ako nemôžeme zrušiť fujaru, aj keby sa isto našla nejaká pochybná štúdia, ktorá zdôvodní, ako tento hudobný nástroj spôsobuje úbytok bazy na Slovensku.

MÁME ČO UČIŤ. Sokoliarstvo je jednoznačne žijúce dedičstvo ľudstva. Nie je to jarmočný či divadelný kúsok, ba ani dávno zabudnutá tradícia, ktorá dnes nikoho neživí a len na ňu zostala spomienka, ktorú doplní občas nejaká verejná prezentácia. Slovenský klub sokoliarov má 45 rokov. Keď Spojené arabské emiráty ako líderská krajina navrhli, že by sokoliarstvo malo byť zapísané do zoznamu UNESCO, hľadali sa krajiny, ktoré by ich dokázali podporiť. V medzinárodnej asociácii sokoliarov je 56 krajín sveta. V prvej fáze malo byť do zoznamu zaradených štrnásť krajín vrátane Slovenska. "Pri príprave zápisu do svetového zoznamu sme splnili sedem zo siedmich bodov. Zúčastnili sme sa na prezentačných akciách v mnohých krajinách, dodávali sme podklady. V dvadsaťminútovom nominačnom dokumentárnom filme bolo deväť minút zo Slovenska. Máme perfektný systém vzdelávania. Svet nám závidí školy, kde vyučujeme sokoliarstvo. Sme súčasťou zákonov a úzko spolupracujeme s ochranármi, poľovníkmi, kultúrnymi a vzdelávacími inštitúciami," vymenúva A. Kaššák.

Hrdo dodáva, že Slovensko vybrali ako príkladnú krajinu. Šéf svetovej sokoliarskej asociácie ho dokonca zaradil do prvej trojky sokoliarskych krajín. "Pár dní pred uzavretím prvej fázy svetového procesu zaradovania do zoznamu slovenská národná komisia usúdila, že tam nepatríme a bolo po sláve. Nedodržali sme podmienku a vyrobili sme svetový škandál. Arabov mohlo rozdrapiť. V priebehu niekoľkých dní museli prekopať celú nomináciu, vyhodit' nás z textov, z prezentácií, vystrihať z filmu," spomína si A. Kaššák na veľmi nepríjemnú epizódu.

LOVECKÁ LOTÉRIA. Sokoliarov dokáže uživiť biologická ochrana letísk a viníc, plašenie nechcených vtákov v mestách, populárne predvádzacie akcie na hradoch alebo aj prevádzka edukačnej a rehabilitačnej stanice.

"Sokolarstvo nabaľuje na seba kopu ďalších aktivít. Na poslednom slovenskom sokoliarskom zraze sa objavili výrobcovia pomôcok až z Pakistanu. Záleží im na tom, aby sa dostali aj na európsky trh. Priniesli tovar vo veľmi dobrej, ale i trochu horšej kvalite. Našli si v tom niečo študenti aj bohatší fajšmekri," približuje šéf sokoliarov. Aj na Slovensku sa mnoho ľudí žíví výrobou sokoliarskych pomôcok a doplnkov. "Samozrejme, hrubý domáci produkt nijako výrazne neovplyvňujeme, ale dokážeme našu tradíciu udržať živú," konštatuje A. Kaššák. "Naši sokoliari absolvujú skúšku, ktorá sa vo svete berie ako seriózny doklad. Môžu chodiť pracovať do celého sveta, do odchovni alebo strážiť čučoriedky do Kanady. Tam sme už mali veľa ľudí zo Slovenska. Svet vie, že u nás vyrastajú dobrí odborníci v tomto odbore."

Chovatelia chodievajú so svojimi vtákmi loviť počas sokoliarskych stretnutí. Zaplatia si pobyt, stravu a môžu skúsiť šťastie. Lov s dravcom je však podľa experta obrovská lotéria. Väčšina útokov býva neúspešná, takže je to viac o pasii z pozorovania prírody. "Platíme poľovníckym združeniam za ulovenú zver. Peniaze od nás im vykrývajú napríklad časť nájmov za revíry," dodáva A. Kaššák.

PROBLÉM S IMIDŽOM. Pred niekoľkými rokmi bol mediálny obraz sokoliara vykresľovaný pomaly do podoby vykrádača hniezd, ktorý drancuje prírodu, hoci všetky v zajatí chované dravce musia byť nezameniteľne označené.

Nasledovníci tejto profesie a milovníci majestátnych lietajúcich dravcov prežívali ťažké chvíle. Bojovať s pošramoteným imidžom celej skupiny nie je jednoduché.

"V celej histórii nášho klubu sme mali iba jedného bývalého člena podozrivého z vykrádania hniezd, aj keď mu to nikdy nikto nedokázal. Okrem toho u nás prichytili dvakrát sokoliarov z Českej republiky. V tom čase sa však o všetkých prázdnych hniezdach hovorilo, že boli vykradnuté. Väčšinu z nich vybrali prirodzení predátori. Vtedy sa veľmi nenosilo povedomie, že do osudov sokolej populácie zasahuje samotná príroda," spomína na to obdobie A. Kaššák.

Ako ďalej vysvetľuje, následné stráženie hniezd vyvolané hystériou z vyhubenia dravých vtákov podporilo grantovú ekonomiku. Keď bublina praskla, bolo po aktivitách. "Dnes predsa nie je dôvod loziť po stromoch a vyberať mláďatá. Nezameniteľné označenie sa nedá oklamať. A krúžok, ktorý má dravec na nohe, sa nedá nasadiť na iného. Nemôžem dať označenie z dospelého vtáka na mláďa. Štátni ochranári predsa nie sú hlúpi. Do takýchto hazardov sa nikto nepúšťa," tvrdí prezident slovenského klubu.

Dodáva, že dnes je na Slovensku počet dravcov a šeliem najvyšší za posledných sto rokov. Dravce sa už tlačia aj do miest, kde nemajú prirodzený výskyt a začína s nimi byť problém. Aj ony prispievajú napríklad k úbytku zajacov a jarabíc.

PRÍRODA JE REALITA. "Žiaľ, odtrhli sme sa od prírody a životný štýl diktuje mesto," konštatuje A. Kaššák. "Deťom sa treba venovať aj preto, lebo ony v televízii vidia, ako sa kreslení rozprávkoví hrdinovia dokážu v jednom diele rozprávky niekoľkokrát vyhodiť do vzduchu, ovaliť obrovským kladivom a stále sú v pohode. Otrepú sa a žijú ďalej. Deti tak strácajú prehľad o realite. Nedokážu pochopiť, že ak raz niekoho zabijú, tak už jednoducho nebude," uvažuje sokoliar. Koniček, ktorému sa naplno venuje, nie je iba romantické lietanie s aristokratickým vtákom.

O dravca sa treba starať po celý rok, nedá sa ani na chvíľu odložiť. Sokoliar musí dravce kŕmiť, aj im občas pomôcť doraziť korisť. "My si ešte pamätáme, ako kedysi stará mama vošla do kurína, chytila kohúta, odťala mu hlavu a bola nedeľná polievka. Teraz by pri tom skolabovali všetky vnúčatá aj pravnúčatá, ktoré sa inak tešia z drastických scén Toma a Jerryho. To sa mi nezdá v poriadku," hovorí nespokojne. "Sokoliarstvo je o životnom štýle, ekonomike, spolupatričnosti, kultúre a histórii. Aj cezeň dostávame deti do reálneho života."

NAŠI SOKOLIARI ABSOLVUJÚ SKÚŠKU, KTORÁ SA VO SVETE BERIE AKO SERIÓZNY DOKLAD.
MÔŽU TAK CHODIŤ PRACOVAŤ DO CELÉHO SVETA

SLOVENSKO SA MÔŽE POCHVÁLIŤ SVETOVÝM UNIKÁTOM - PRVOU ZÁKLADNOU ŠKOLOU, V
KTorej SA VYUČUJE SOKOLIARSTVO AKO VOLITEĽNÝ PREDMET

Jediní na svete

Slovenský klub sokoliarov pri Slovenskej poľovníckej komore má 270 viac či menej aktívnych členov. Členovia klubu musia byť poľovníci s poľovníckou skúškou. Sokoliarstvo je uznaný a navyše prastarý spôsob lovu. Slovensko je jediná krajina na svete, kde vyučujú sokoliarstvo už na Základnej škole s materskou školou v Štiavnických Baniach. Ako vyučovací predmet je aj na Stredných lesníckych školách v Banskej Štiavnici, v Liptovskom Hrádku a v Prešove. Nechýba ani vo vyššom školstve - na Technickej univerzite vo Zvolene a na Veterinárnej univerzite v Košiciach.